

Egy boldog nemzet - utópia vagy gyakorlat?

Kasza Gábor

Berze TÖK Tábor, Parádfürdő

2025. július 8.

Miről fog szólni ez az előadás?

GNH: Gross National Happiness

Össznemzeti Boldogság

Egy olyan holisztikus fejlődési modell, amely a társadalmi jólétet, a környezeti fenntarthatóságot, a kulturális értékek megőrzését és a jó kormányzást a gazdasági növekedés elé helyezi.

GDP: Gross Domestic Product

- **Megmutatja, hogy mekkora értéket (termék, szolgáltatás) „termel” egy ország egy év alatt, pénzben kifejezve.**
- A GDP növelése a gazdasági és politikai programok egyik központi célja.
- Gyakran a GDP-t használják az emberek jólétének egyik fő mérőszámaként.
- Másik hasonló mutató a jólét mérésére: vásárlóerő
(Megmutatja, hogy valójában mennyit ér a pénz az adott országban – vagyis mit tudnak belőle az emberek megvenni.)

Mi a baj GDP-vel?

- Nem méri a környezeti pusztítást.
- Nem méri a társadalmi egyenlőtlenséget.
- Nem méri a szabadidőt vagy a családi élet minőségét.
- Nem méri a fekete gazdaság mértékét.
- **Nem méri az emberek boldogságát.**

Mi a baj GDP-vel?

- 1971, Közgazdasági Nobel-díj: Simon Kuznets
"A gazdasági növekedés empirikusan megalapozott értelmezéséért, amely új és elmélyült felismerésekhez vezetett a gazdasági és társadalmi szerkezet, valamint a fejlődés folyamata tekintetében."
- 1934-ben az USA kongresszusa előtt bemutatja az első átfogó nemzeti jövedelemszámításokat (megjelenik a GDP).
- Kuznets maga is óvott attól, hogy a GDP-t túlértékeljük mint jóléti mutatót:

„Egy nemzet jóléte aligha vezethető le pusztán a nemzeti jövedelem mérőszámaiból.”

Mi vezet a boldogsághoz?

- Homo Sapiens Sapiens: megnövekedett prefrontális kéreg
- Magasabb rendű kognitív funkciók, pl. tervezés, döntés
- El tudjuk képzelni a jövőt, ez segíthet megelégni a boldogságot.

Mi vezet a boldogsághoz?

- Mit mond a Te prefrontális kérged?

Melyik az a jövőkép, amiben nagyobb valószínűséggel leszel boldog?

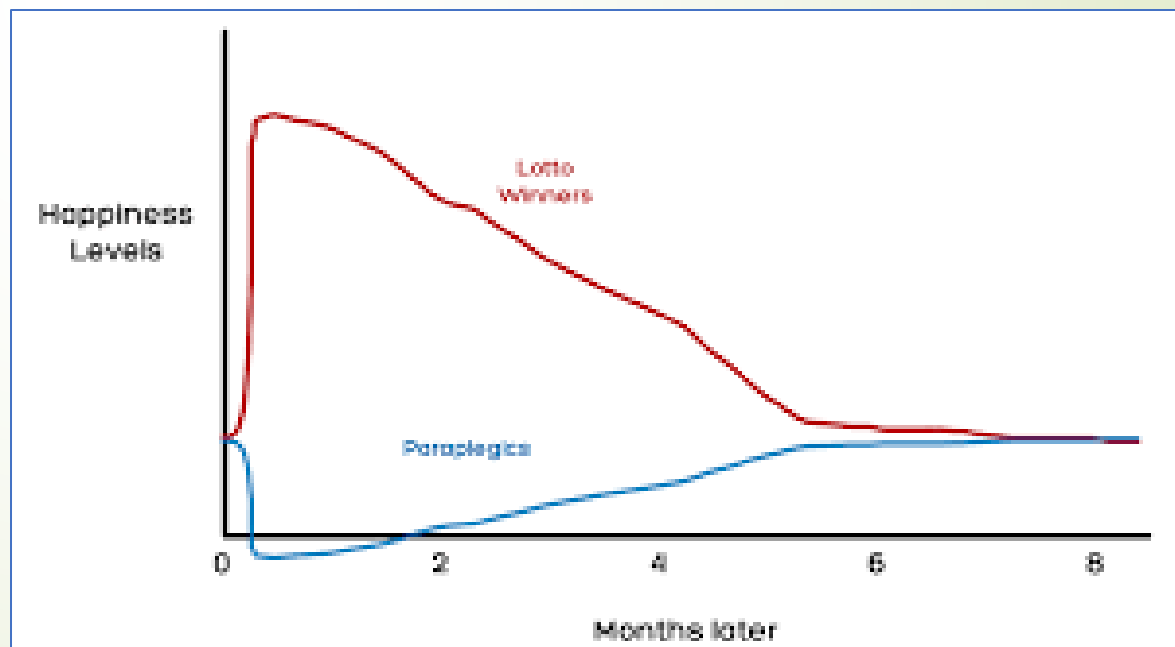
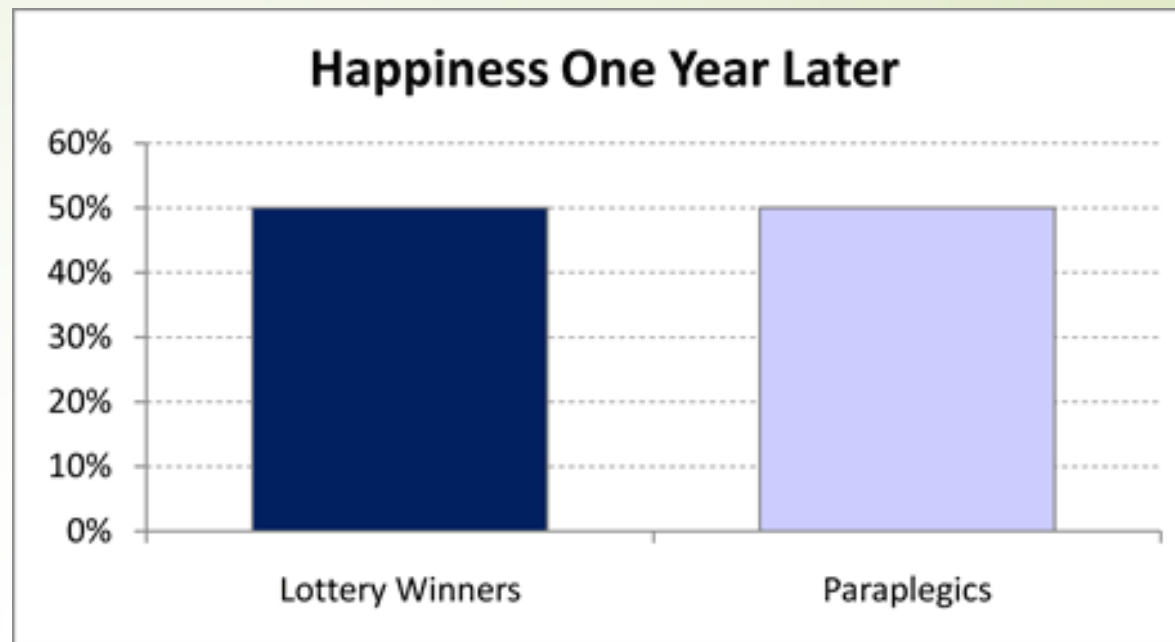
Mi vezet a boldogsághoz?

- A prefrontális kérgünk nagyon jól szimulálja a jövőt!

Mi vezet a boldogsághoz?

- A prefrontális kérgünk nagyon könnyen befolyásolható.

Mi vezet a boldogsághoz?

- Fogasztói társadalomban élünk.
- Rá kell venni a fogyasztókat, hogy megvegyék a szolgáltatást/terméket.
- Profitorientáltság: nem a fogyasztó boldogsága a cél.
- Milyen eszközökhöz folyamodnak manapság a profit érdekében?
 1. Elhítetik veled, hogy amid van, az nem elég, tehát hiányt szenvedsz.
 2. Elhítetik veled, hogy a termék betölti a hiányt, és ettől boldog leszel.
- Meghamisítják a boldogság jelentését.

A boldog ember "nem jövedelmező"!

Mi vezet a boldogsághoz?

- Mit mond erről a kérdésről Bhután első demokratikusan megválasztott miniszterelnöke?

„Miközben egyre több olyan dolog után futunk, amire egyre kevésbé van szükségünk, közben elfelejtettük, mi az élet legfontosabb értéke – és ez nem más, mint a boldogság...

...Az életben elért siker nem a vagyon felhalmozásában rejlik, hanem abban az állapotban, amikor az ember nap végén hazatérhet, elégedetten azzal, amit tett, nyugodt szívvel lehajthatja a fejét a párnára, békésen aludhat és talán álmódhat is, majd másnap boldogan ébred – nemcsak azért, mert önmagának megtalálta a boldogságot, hanem mert a nap folyamán másoknak is adott belőle: a házastársának, gyermekeinek, a családjának, a szomszédainak, és végső soron az egész világnak.”

Jigmi Y. Thinley

GDP is fontos!

- Látni fogjuk: a GNH ötlete nem követeli meg a GDP elhagyását!
- A GDP (közvetlenül és közvetetten) lényeges dolgokhoz kapcsolódik:
 - Gazdasági növekedés
 - Gazdasági jólét
 - Fizetések és megélhetési költségek viszonya
 - Munkalapú értékteremtés
 - Fizetések eloszlása

A GNH szülőhazája: Bhutan

- A gyerekek bye-bye-al köszöntenek.
- A marihuána disznóknak szánt takarmánynövény.
- Thimphu az egyetlen főváros a világon, ahol nincsenek közlekedési lámpák.
- A 13-as szám szerencsésnek vélt.
- A dohányzás és a műanyag zacskók használata tiltott.
- Nemzeti sportjuk az íjászat.
- Több buddhista szerzetese van, mint katonája.
- Poligámia és poliamória elfogadott (lásd pl. Bhutan 4. királya).
- A király ki akarta venni a hatalmat a saját kezéből.
- 1960-ban még teljesen feudális: nincsenek iskolák, kórházak és autópályák.
- 1960-ban még nem voltak telefonok, nem volt posta, nem volt pénzneme.
- Az utolsó ország, ahova eljutott a televízió (1999).

A GNH szülőhazája: Bhutan

Mindemellett:

"Bhutan egy inspiráció azoknak, akik törődnek az ember és a természet kapcsolatával."

Miért volt különleges a XX. század
Bhutánban?

Miért volt különleges a XX. század Bhutánban?

- Mert kimaradt.

Miért volt különleges a XX. század Bhutánban?

- Kimaradt az iparosodás.
- A technológiai forradalom és a globalizáció csak a XXI. századra ért oda.
- A kapitalista gazdasági forradalom és a fogyasztói társadalom elkerülte.
- A 60-as évekig nem volt modern (világi) oktatás, sem szekuláris állam.
- Nem történt meg a politikai modernizáció.

Bhutan "kihagyott" egy lépcsőfokot: az agrár társadalmi struktúrából rögtön az információs társadalmi struktúrába léptek.

A GNH eszméjének megalkotója

- Bhutan 4. királya:
Jigme Singye Wangchuck (uralkodott 1972-2006)
- Egy király, aki a nép szemén keresztül nézett a világra:
 - A boldogsághoz harmóniára van szükség önmagunkkal, a természettel és az emberi közösséggel.
 - A boldogság nem anyagi: ülj le, nyugodj meg, és élvezd az ételt a családdoddal.
 - Az idő nem csak pénz, hanem boldogság is.
 - Nem nevezhető valami fejlődésnek, ha az árt a családoknak és a természetnek.
- Egy király, aki almát osztott a barátoknak és az ellenségnek is.
- Egy király, aki nem tűrte, hogy akár egy ember is éhezzen a népében.
- Egy király, aki hatalma teljében lemond a trónról a nagyobb jó érdekében.

A demokratikus átmenet befejezője

- Bhutan 5. királya:
Jigme Khesar Namgyel Wangchuck (2006-)
- 2006-ban apja lemond (nyugdíjba megy), így trónra kerül.
- Végigvezeti az országot a demokratikus átmeneten.
- 2008: első szabad parlamenti választások
- 2008: új alkotmány elfogadása:
 - Rögzíti a jogállamiságot és a parlamenti rendszert.
 - Rögzíti a király hatalmának korlátait.
- A király nem gyakorol többé közvetlen politikai hatalmat.

21

Aki elhozta a GNH globális ismertségét

- Bhutan 1. demokratikusan megválasztott miniszterelnöke:
Jigmi Y. Thinley (2008–2013)
- 2012-ben megszervezte: High-Level Meeting on Wellbeing and Happiness
- A konferencián több mint 600 résztvevő, köztük miniszterelnökök, tudósok, közgazdászok, ENSZ tisztségviselők.
- A fő cél: **új, ember- és természetközpontú fejlesztési paradigma kidolgozása.**

A GDP-alapú fejlődési modell, amely határtalan növekedést kényszerít ránk, a szakadék szélére sodort bennünket. Eljött az idő a szemléletváltásra – a materializmustól az átfogó jól-lét felé.

Jigmi Y. Thinley

Az ideális állampolgár a GNH elvei mentén (Thinley gondolatai)

- Aki világosan látja a valóság összefüggő természetét.
- Megérti tetteinek következményeit, teljes hasznát és költségét.
- Mélyen törődik másokkal és a természettel.

Hogyan formálhatóak ilyen állampolgárok?

- Oktatással: Bhutan GNH-alapú oktatási reformot dolgozott ki.
- Központi elvek:
 - Mély, kritikai és kreatív gondolkodás
 - Ökológiai műveltség
 - A nemzet mély, ősi bölcsességének és kultúrájának gyakorlása
 - A világ holisztikus, egészes megértése
 - Őszinte törődés a természettel és másokkal
 - Felkészültség a modern világ kihívásainak kezelésére
 - Felkészítés helyes megélhetésre
 - Tudatos és tájékozott polgári szerepvállalás
- A reform elfogadása után 3 évvel már minden tanár megkapta Bhutanban a GNH elvű átképzést.

A GNH 4 alappillére

1. Fenntartható és méltányos gazdasági fejlődés

Lényege: A gazdasági növekedés fontos, de csak akkor értékes, ha méltányosan oszlik meg a társadalomban, és nem rombolja le a társadalmi vagy természeti környezetet.

Fő területek:

- Ingyenes egészségügy és oktatás
- Alacsony szegénységi ráta
- Államilag támogatott kisvállalkozások
- Infrastrukturális fejlesztések (pl. víz, áram, utak – a fenntarthatóság elvét követve)

A GNH 4 alappillére

2. Környezeti megőrzés

Lényege: A természet nem csupán erőforrás, hanem a kultúra és az identitás szerves része. A természet védelme a jólét előfeltétele.

Fő lépések:

- Alkotmányban rögzített: **legalább 60 % erdősíített terület megőrzése**
- Bhutan karbonnegatív ország
- Tiltás a veszélyes növényvédő szerekre és nagyipari fakitermelésre
- Bhutan for Life projekt (nemzeti parkok, vízforrások hosszú távú védelme)

A GNH 4 alappillére

3. Kulturális értékek megőrzése és előmozdítása

Lényege: A helyi kultúra és hagyományok nem akadályai a fejlődésnek, hanem annak gerincoszlopai.

Kiemelt elemek:

- Dzongkha (hivatalos nyelv) védelme és tanítása
- Nemzeti viselet (gho és kira) támogatása – pl. hivatalokban kötelező
- Vallási hagyományok (buddhizmus) közösségi szerepének erősítése
- Építészeti és építési stílus szabályozása (a hagyományos forma dominál)

A GNH 4 alappillére

4. Jó kormányzás

Lényege: A vezetés nemcsak hatékony, de átlátható, részvételen alapuló és erkölcsileg is felelős kell hogy legyen.

Megvalósítás eszközei:

- Demokratikus alkotmányos monarchia 2008 óta
- Rendszeres GNH-felmérések a lakosság boldogságszintjéről
- Állampolgári részvétel támogatása a döntéshozatalban
- Korruptióellenes testületek működése
- A GNH-t mint irányelvet a kormányzati politikák hatáselemzésébe is beépítik

A GNH 9 tartománya

9 tartomány (és 72 mutató):

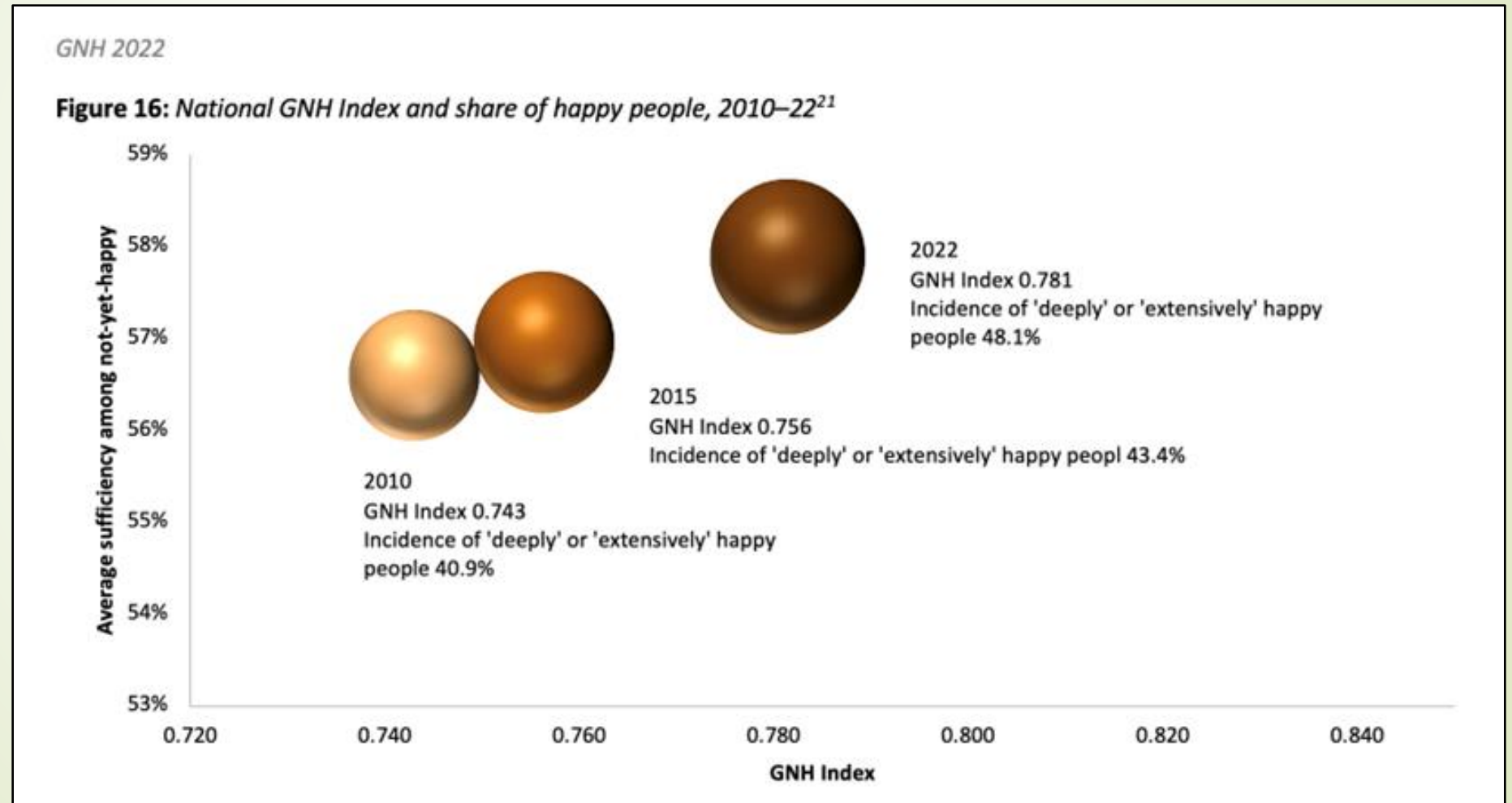
- egészség, testi jóllét
- jövedelem, jövedelemeloszlás
- iskolázottság, oktatási szint
- pszichológiai jóllét
- időfelhasználás, napi 24 óra egyensúlya
- közösségi vitalitás
- kulturális sokszínűség, kulturális szabadság, identitás
- ökológiai életerő, ellenállóképesség
- jó kormányzás

Figure 1. Domains and indicators of GNH Index

Hová vezet a GNH alkalmazása?

- Az összenemzeti boldogság alakulása:

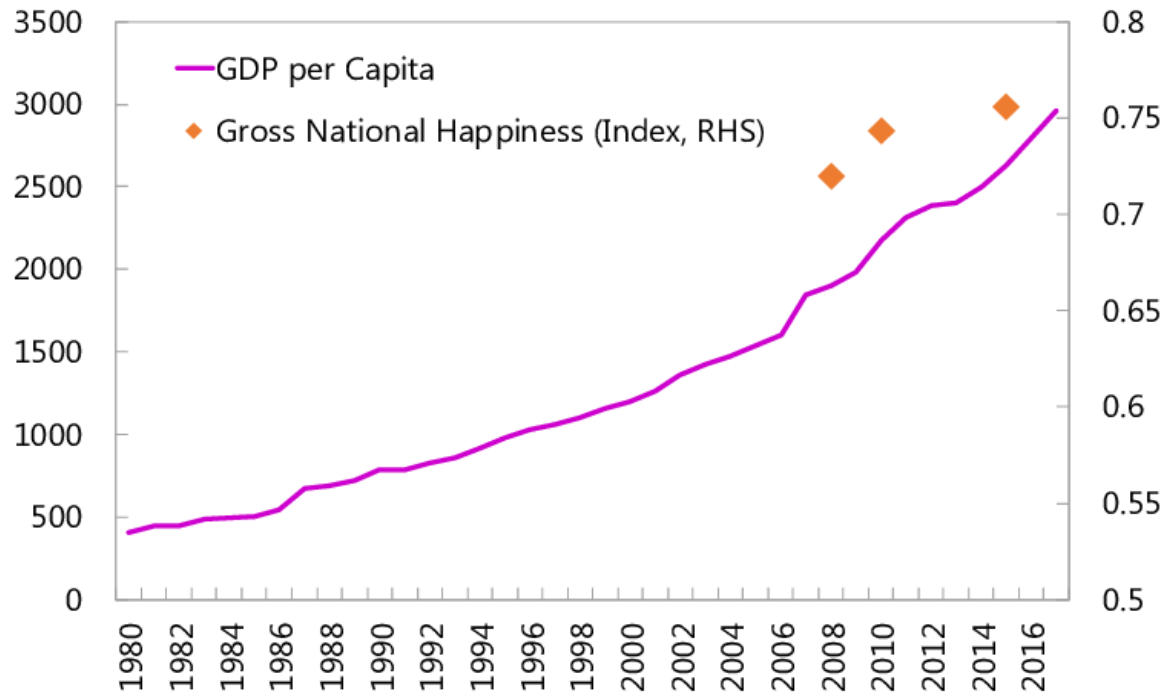

Hová vezet a GNH alkalmazása?

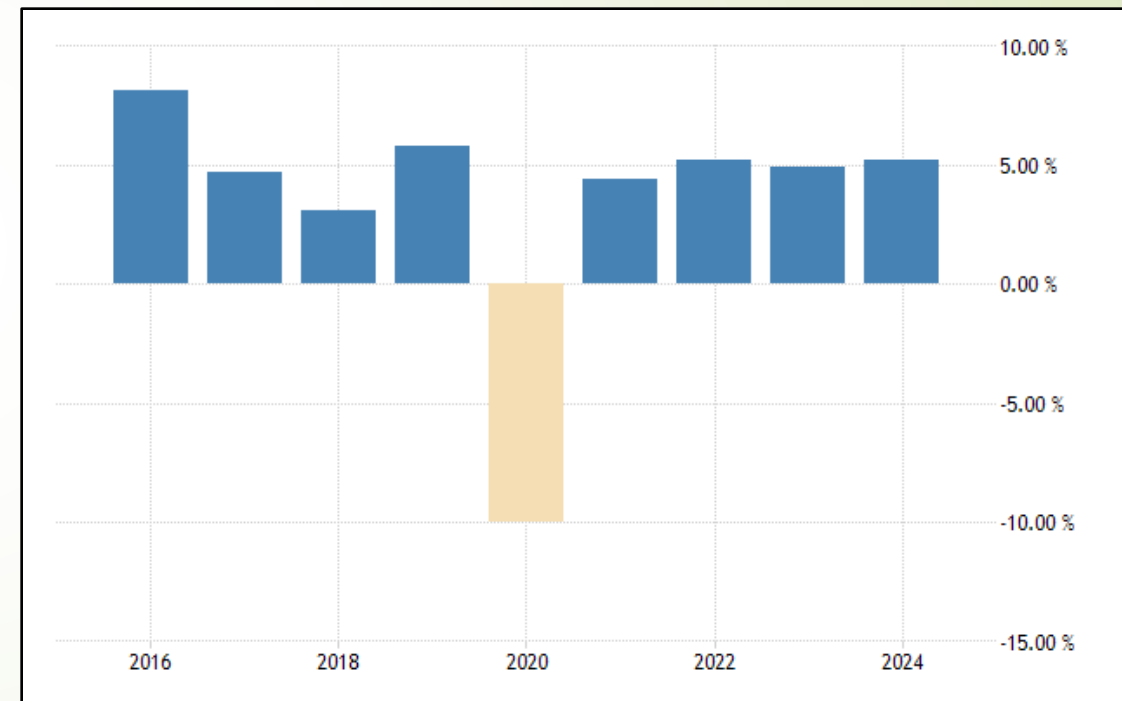
- A GDP növekedése:

Bhutan: Real GDP per Capita

(In constant USD, 2010=100)

Source: IMF, *World Economic Outlook April 2018*; World Bank.

Hová vezet a GNH alkalmazása?

Időszak	Besorolás	Megjegyzés
20. század közepe – 1990-es évek	Elmaradott ország (underdeveloped)	Zárt, önellátó agrárgazdaság; kevés kapcsolat a külvilággal
1990-es évek – 2000-es évek	Fejlődő ország (developing country)	Infrastrukturális és társadalmi fejlesztések
2020-as évektől (folyamatban)	Közepes jövedelmű, fejlődő ország	Jelentős fejlődés oktatásban, egészségügyben, villamosításban

A GNH az 1980-as években **irányadó államelvként** jelenik meg a nemzeti politika alakításában.

Hová vezet a GNH alkalmazása?

- **Női-férfi egyenlőség előrelépése**

- Nőknél a boldogság aránya 2010-ben 33.1 %, 2022-ben 43.8 %; férfiaknál 48.5 %-ról 55.3 %-ra nőtt.

- **Infrastrukturális fejlesztések**

- 100 %-os villamosenergia-hozzáférés, melyet főként vízierőművekből biztosítanak.
- Biztonságos ivóvízhez való hozzáférés vidéken 78 % → 84 % (2000–2005), és 89 % fölötti szanitációs lefedettség.

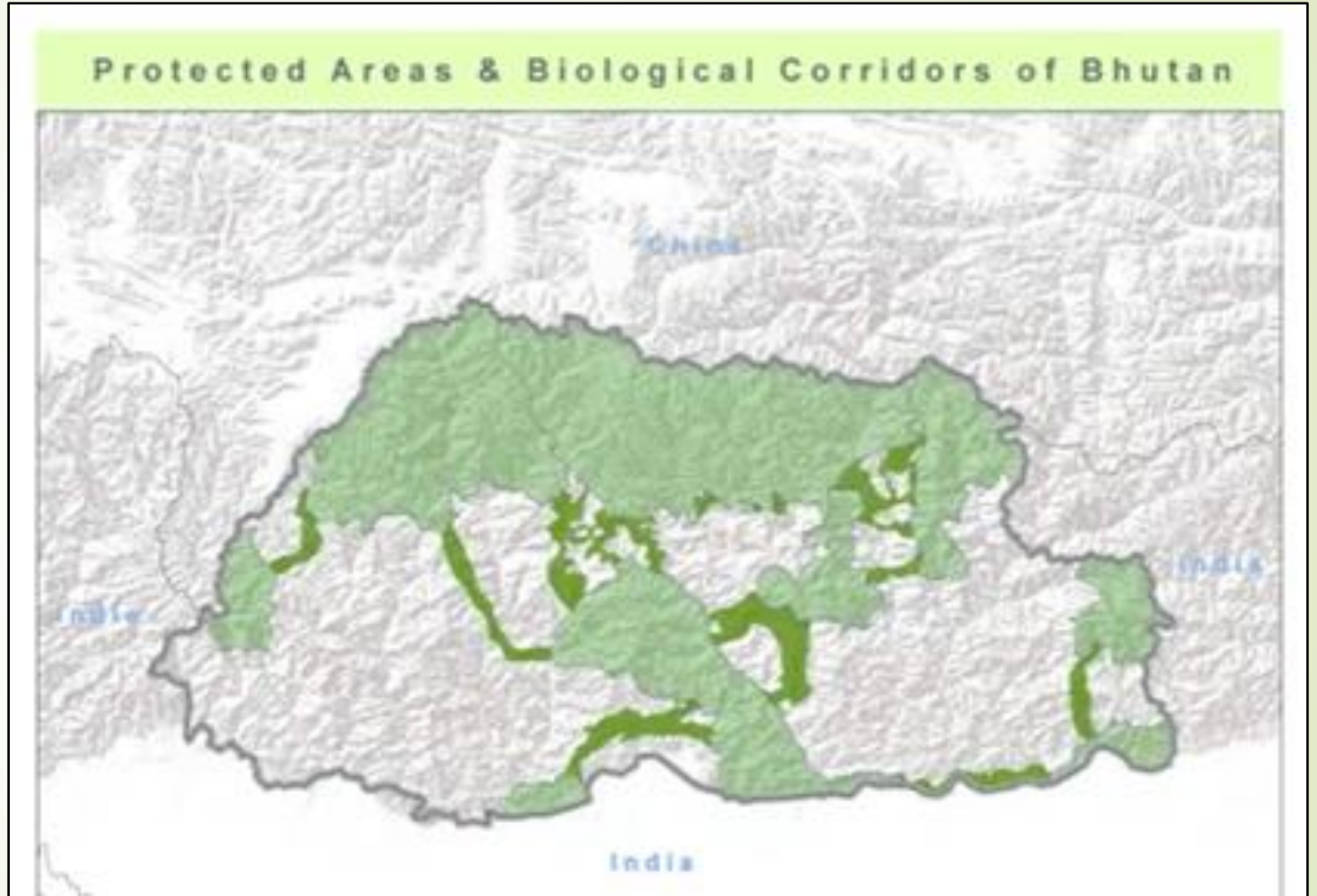
- **Oktatás**

- Az iskolákban bevezették a mindfulness-meditációt és stresszkezelést.

Hová vezet a GNH alkalmazása?

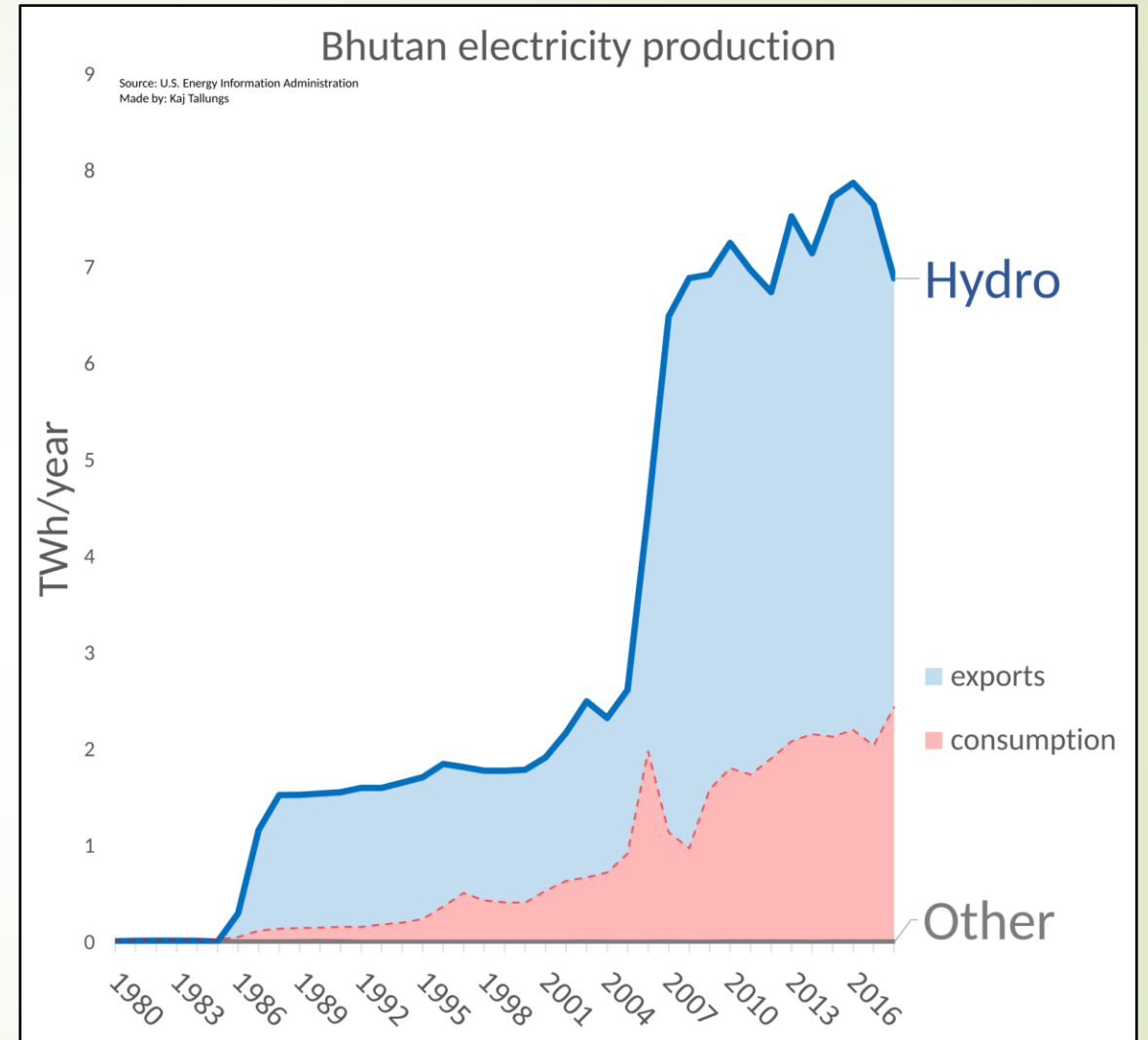
- **Környezetvédelem**

- Alkotmányban rögzített, hogy az ország legalább 60 %-át erdő borítsa – jelenleg 72 % .
- Bhután az egyetlen karbon-negatív állam.

Hová vezet a GNH alkalmazása?

- 4 MT CO₂ semlegesítés évente: kb. 2 MT/év termelés, és kb. 6 MT/év elnyelés
- Elektromos áram exportját is figyelembe véve: évi 17 MT semlegesítés
- 2025-re a terv: kb. **évi 23 MT semlegesítés**
- Hosszútávú cél:
A vízenergia potenciáljának az 50%-os kihasználtságával 50 MT/év semlegesítés lehetne. ("New York semlegesítése")

Küzdelem a globális felmelegedés ellen

- Ígéret: SOHA nem lesz Bhutan karbon pozitív ország
- Hogyan tartják be az ígéretet?
 - Vidéki farmereknek ingyen elektromosság.
 - Fenntartható közlekedés: e-autók ára kedvezményes.
 - Kedvezményt szabtak ki a LED árára.
 - Törekednek rá, hogy teljesen papírmentesek legyenek.
 - Folyamatosan fákat ültetnek.
 - Több, mint az ország fele védett terület.
- Mindez költséges: Bhutan for Life

Záró gondolatok

- Természettudomány és technológia esztelen használata:
A végtelen gazdagság illúziójának hajszolása egy véges világban, végtelen növekedés révén.
- A GDP-központú modell cserben hagyott minket.
Mi magunk tettük instabillá azt az életfenntartó rendszert, amely lehetővé teszi, hogy ezen a világon élhessünk.
- GNH nem csupán egy dicsérendő gondolat, hanem gyakorlati irányelv lehet.

„A Bruttó Nemzeti Boldogság híd a kedvesség, egyenlőség és emberség alapvető értékei, valamint a gazdasági növekedés szükségszerű törekvése között. A GNH a nemzeti lelkiismeretünk szerepét tölti be, amely bölcs döntések felé irányít bennünket egy jobb jövő érdekében...”

Jigme Singye Wangchuck
Bhután 4. királya